

# ТЕРМІНИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Мельник А. Ю., науковий співробітник лабораторії психології спілкування, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7386-8770>

E-mail: alyamelnyk@gmail.com

**Вступ.** Введення в Україні системи інклюзивної освіти ініціювало перегляд термінів, що стосуються порушень розвитку людини, функціональних можливостей осіб з інвалідністю. Цим змінам також слугували міжнародні вимоги, які полягають у наголошенні на важливості збереження гідності людини і упередження стигматизації та дискримінації особи з інвалідністю. Натомість практика показує, що зміни у термінології не завжди супроводжуються змінами у ставленні людей, а саме до дітей, молоді з інвалідністю, що знижує успішність введення інклюзивної освіти і ствердження дотримання принципів гідності кожної людини. Розуміння місця та значення застосування термінів, які стосуються функціональних можливостей людини, є важливим як для фахівців, так і для розбудови толерантного інклюзивного суспільства.

**Результати дослідження.** Традиційно питання освіти дітей, які мають порушення у розвитку, розглядаються в контексті медичної моделі, а їхні назви узгоджуються із відповідними діагнозами. Ствердження пріоритетності діагнозу у визначенні індивідуальної траєкторії розвитку та розбудови реабілітаційних заходів над особистістю людини з інвалідністю в результаті призвело до формування у суспільстві стигм, використання яких принижує гідність людини, яка у силу різних причин має вроджені чи набуті порушення розвитку. Також ми могли спостерігати, що назви цих порушення почали використовуватися у суспільстві як клеймо і форма приниження будьякої людини у ситуації дефіцитарності, зумовленою бідністю, втратою праці, складнощами адаптації у ситуації переїзду, підкреслюючи тим самим її нездатність та несамостійність. Наразі в Україні набуває значення правова та соціальна моделі, де особистість людини та її права, як громадянина суспільства, превалює над медичними діагнозами, які визначають міру ймовірних функціональних обмежень та можливостей людини. На цьому наголошують провідні фахівці, зокрема А. Обухівська, С. Миронова та інші [8, 9].

Розпочата в Україні реформа освіти вимагає узгодження термінології і її ствердження на основі збереження гідності людини. Це також потребує координацію діяльності різних міністерств та відомств щодо коректного використання відповідної термінології і перепідготовку фахівців, які працюють з дітьми та дорослими, які мають порушення розвитку. Слід відмітити, що сам термін «інклюзія» вказує на процеси включення, що стосується всіх соціальних процесів, які можуть створювати відмінності між людьми, групуючи їх у певні категорії, як-то: діти внутрішньо-переміщених осіб, або осіб які не володіють державною мовою і потребують підтримки у процесі її освоєння; обдаровані діти, які мають підвищені потреби в освіті або особливий темп її освоєння. Основний акцент в інклюзивній освіті робиться на особистості школяра, відповідності школи освітнім запитам дитини тощо. Таким чином запропонована нова термінологія вказує на певні потреби та функціональні можливості, які слід враховувати у розбудові освітнього процесу для дітей та молоді з інвалідністю. Наразі затверджена така термінологія:

- діти з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю
- діти з порушеннями зору /слуху, / опорно-рухового апарату / інтелекту легкого, помірного, тяжкого та глибокого ступеня / спектру аутизму (багато ознак) та з аутизмом (окремі ознаки) / складними порушеннями (у поєднанні декількох порушень або супутніх ускладнень у т.ч. медичних – коморбінтних).

Також психологи та інші фахівці, які працюють з дітьми та дорослими з інвалідністю мають бути ознайомленими із відповідними нормативними документами, а саме: Конвенція ООН про права дитини (1989р. і ратифікована Україною у 1991 році), Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р. і ратифікована Україною у 2009 році); Саламанська Декларація (1994р.) та Декарська (2000р.) а також Національна рамка кваліфікації, в якій 8 рівнів [2], та професійний стандарт [6,7]. У Законі України «Про освіту» у ст. 20 виокремлені основні моменти інклюзивного навчання а також визначені необхідні умови навчання дітей з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних класах (групах) (ст.56) [1]. Визначений Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [1].

В положенні про психологічну службу у розділі II (пункти 13-15) описують діяльність практичного психолога закладу та/або установи освіти з питань реалізації у школі завдань інклюзивної освіти, а у пункті 17 зазначено повноваження соціального педагога закладу та/або установи освіти у тому числі щодо надання допомоги дітям і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують посиленої педагогічної уваги чи мають особливі освітні потреби, в тому числі постраждалим від насильства та військових конфліктів [5]. У чинних нормативних документах також 101 визначена роль асистента вчителя а також фахівців Інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ) [4].

**Висновки.** Проведений аналіз вказав на процес поступових змін щодо нововведень реформи освіти, де перегляд професійного тезаурусу відіграє важливу роль у формуванні ставлення до інклюзивної освіти як молодих, так і досвідчених фахівців, які працюють в освітній, медичній, соціальній сферах. Наявність у фахівців (у тому числі психологів) відповідної компетентності щодо законодавчо-нормативних документів та нововведених термінів будуть формувати коректні дії у професійній діяльності та слугувати забезпеченню належних умов створення та проведення корекційних та розвиткових програм для дітей з особливими освітніми потребами та розбудови інклюзивного суспільства.

#### **Список використаних джерел**

1. Закон України «Про освіту» №21-45-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Кабінет Міністрів України «Національна рамка кваліфікацій». Постанова №519 від 25.06.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>
3. Кабінет Міністрів України «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». Постанова № 872 від 15.08.2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>
4. Міністерство освіти і науки України «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році». Лист №1/9-495 від 31.09.2020р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodoorganizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladahzagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci>
5. Міністерство освіти і науки України «Положення про психологічну службу у системі освіти України». Наказ № 509 від 22.05.2018р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
6. Міністерство розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Професійного Стандарту "практичний психолог" (соціальна сфера)». Наказ №211 від 03.02.2021р. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=63cc842a-a652-4a6a-b7d2-21346d5a9652>
7. Міністерство розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України «Професійний Стандарт за професією "практичний психолог закладу освіти" Наказ №2425 від 24.11.2020р. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=5c3f565e-505d-4005-bc16-3da492bb104f>

8. Обухівська А. Г., Жук Т. В., Зеленько О. А. та ін. ; Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і 102 психолого-медико-педагогічних консультацій : електронний ресурс за ред. А. Г. Обухівської. К.іів: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 218 с. URL: [http://lib.iitta.gov.ua/705221/1/Збереження\\_здоровья.pdf](http://lib.iitta.gov.ua/705221/1/Збереження_здоровья.pdf)

9. Миронова А. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навчально-методичний посібник. - Тернопіль: Астон, 2020. - 176 с. <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychnyposibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/NUSH-osoblyvosti-orhanizatsiyi-osvitnohoprotsesu-uchniv-pochatkovoyi-shkoly-v-inklyuzyvnykh-klasakh-Myronova.pdf>